

KESKKONNAAMET

Anett Reilent
Riigimetsa Majandamise Keskus
anett.reilent@rmk.ee

Teie 18.10.2024 nr 3-6.1/2024/6346

Meie 19.11.2024 nr 7-9/24/21538-2

Keskkonnaameti seisukoht Lehmalaha kalade rändetee parendamise kavatsusele

Austatud Anett Reilent

RMK kavandab kalade rändetingimuste parandamist Lehmalaha väljavoolul. Tegevuskoht asub Saaremaa vallas Kurevere külas Kõrtsi kinnistul (katastritunnus 30101:002:0136).

Kalade rändetee parendamiseks kavandatakse Lehmalaha väljavoolu puhastamist (voolusängi tekitamist) u 70 m pikkusel lõigul kuni Eesti põhikaardile kantud ojani (ETAK id 2492940) ja Lehmalaha veetaseme fikseerimist insenertehnilise lahendusega.

Lahenduse aluseks on Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ töö nr 22059 „EELUURING LÄÄNE-SAAREMAA RANNAJÄRVEDE KUDEALADE TAASTAMISEKS. Topo-geodeetilised ja geoloogilised uuringud ning tehnilised eskiisid. LAIBU LAHE VÄLJAVOOL, LEHMALAHE VÄLJAVOOL, NIGU LAHE VÄLJAVOOL, LÄÄGI TRUUP, TÜRDU TRUUP“.

Vilsandi rahvuspark

Tööala asub Vilsandi rahvusparki Kuusnõmme piiranguvööndis, kus tegevust reguleerib looduskaitseseadus (LKS) ja Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskiri¹, mille § 1 lg 1 kohaselt on Vilsandi rahvusparki põhieesmärk kaitsta Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastiku ja -mere loodust, sealhulgas looduslikke ja poollooduslikke kooslusi, kaitsealuseid liike, lindude pesitsus-, sulgimis-, talvitus-, toitumis- ja rändepeatuspäiku ning kultuuripärandit, sealhulgas rahvakultuuri, pärandmaastikke, taluarhitektuuri ja asustusstruktuuri, tagades nende säilimise, taastamise, uurimise ja tutvustamise. Kaitse-eeskirja § 17 kohaselt on Kuusnõmme piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks looduse mitmekesisuse ja maastikuilme, kultuuripärandi, sealhulgas rahvakultuuri, pärandmaastike, taluarhitektuuri ja asustusstruktuuri säilitamine ning ranniku-, niidu- ja metsakoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse.

Piirkond kuulub Natura 2000 võrgustikku Vilsandi linnu- ja loodusala².

¹ Vabariigi Valitsuse 17.03.2023 määrus nr 29 „Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskiri“ (edaspidi *kaitse-eeskiri*)

² Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 korraldus nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“

LKS § 14 lg 1 p-de 6 ja 8 alusel ei või rahvuspargis ilma kaitseala valitseja (Keskkonnaameti³) nõusolekuta väljastada ehitusluba. Kaitse-eeskirja kohaselt on piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud:

1. ehitise püstitamine, kusjuures hoone püstitamine on lubatud piirkonnale omases ehitusstiilis vastavalt välja kujunenud asustusstruktuurile, kuid välja kujunenud asustusstruktuuri nõue ei kehti ühiskondliku ja kaitseala tarbeks vajaliku hoone püstitamisel;
2. ehitise püstitamine kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse, kus ei laiene ehitisele ranna ja kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld⁴.

Kaitse-eeskirja § 7 p 7 kohaselt on kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja seletuskirjas⁵ on muuhulgas välja toodud, et ehitise püstitamisenä käsitletakse ka üksikkraavide rajamist.

Lehmalahela rajatav väljavool jääb alale, mis on inventeeritud loodusdirektiivi⁶ I lisa elupaigatüübina liigirikkad madalsood (7230). Lehmalahet ise on inventeeritud elupaigatüübina rannikulõukad (1150). Tööala läheduses või võimalikus mõjualas on ka elupaigatüüpide rannaniidud (1630*) ja lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*) levikualad. Kõikide nimetatud elupaigatüüpide kaitse on Vilsandi rahvuspargi eesmärgiks. Tööde käigus on keelatud kaitstavate elupaigatüüpide soodsa seisundi kahjustamine.

Lehmalahet on II kaitsekategooria liikide apteegikaani (*Hirudo medicinalis*) ja tiigilendlase (*Myotis dasycneme*) elupaigaks. Lehmalahet kaldad on II kaitsekategooria taimeliigi soohiilaka (*Liparis loeselii*) kasvukohaks ning väga mitmete III kaitsekategooria taimeliikide kasvukohaks. Kaitstavate taimeliikide kasvukohad jäävad eelpool nimetatud elupaigatüüpidele. Soohiilaka kaitse on seatud ka Vilsandi rahvuspargi eesmärgiks.

Kavandatavad tööd ei tohi halvendada kaitsealuste liikide elupaikade seisundit.

Rannikulõukad on rände- ja pesitsusajal sobilikud paigad nii veelindudele kui ka kurvitsalistele.

Ehituskeeluvöönd

Ehitusala jääb Lehmalahet veekaitsevööndisse (10 m) ja ehituskeeluvööndisse (50 m) ning ranna ehituskeeluvööndisse (200 m), kus on üldjuhul keelatud uute hoonete ja rajatiste ehitamine⁷.

Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja kohaselt on piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitise püstitamine kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse, kus ei laiene ehitisele ranna ja kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld⁸. Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja seletuskiri selgitab, et nimetatud sätte eesmärk on lihtsustada ehituskeeluvööndis kaitseala tarbeks vajalike ehitiste püstitamist ning kaitseala tarbeks vajalike ehitiste alla kuuluvad eelkõige laudad, varjualused ja muud kaitseala poollooduslikel kooslustel karjatatavate kariloomade tarbeks vajalikud ehitised, hooldustehnika liikumiseks vajalikud rajatised (sh purded, truubid),

³ LKS § 21 lg 1

⁴ Kaitse-eeskiri § 18 lg 2 p 1 ja 2

⁵ <https://pilv.envir.ee/index.php/s/LMmeWPj2FdZNS4g?path=%2FKaitsealad>

⁶ nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50)

⁷ LKS § 38 lg 3

⁸ Kaitse-eeskiri § 18 lg 2 p 1 ja 2

koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh laudteed, vaatlustornid, kuivkäimlad, varjeonnid).

TÜ Mereinstituudi 2023. a KIK projekt nr 18518 aruande "Loodusdirektiivi elupaigatüübi rannikulõukad (1150*) looduskaitseline seisund"⁹ koostajate hinnangul on rannikulõugaste taastamine võimatu, kuna peamiseks takistusteks on maakerge ning sellest tulenev kinnikasvamine ja mudastumine. Looduslikel põhjustel hääbuvate lõugaste taastamine ei ole otstarbekas.

Lehmalahet oli Eesti põhikaardi kohaselt viimati ühendatud Oju jõega vooluveekogu kaudu veel 2013. a põhikaardil. Looduslikel põhjustel hääbuvate lõugaste taastamine nende süvendamisega põhjendatud ei ole. Lõukad kasvavad kinni ja seal kujuneb sookooslus. Viidatud TÜ Mereinstituudi aruandes on toodud, et lõukaliste veekogude pindala ja struktuur on pikemas perspektiivis ajas muutuv. Lõugastest võib ajapikku kujuneda järv->soo->mets/põld/rohumaa. Enam on maakerkest mõjutatud väiksemad ja madalamad lõukad. Samas aga tekib nii maakerke kui ka kuhjunud settebarjäärade tõttu uusi lõukaid juurde. Üldiselt on lõuka eluiga Eestis 50-500 aastat, kuid väikesed lõukad võivad kaduda paarikümne aasta jooksul. Arvestades Eesti ranniku geomorfoloogilisi protsesse, ei mõjuta lõugaste pikaajaline muutumine ajas oluliselt elupaigatüübi üle-eestilist levikut ja pindala.

Siiski aitab rannikulõugaste elustiku säilimisele ja liigirikkusele kaasa veekogu veevahetus. Käesolevaga ei kavandata töid Lehmalahes, vaid ainult selle väljavoolu taastamist varasema ühenduse asukohas. Kunagise vooluveekogu osaline taastamine lõukale negatiivset mõju eeldatavalt ei avalda.

Arvestades, et antud Lehmalahel puudub püsiv väljavool, selles asukohas ei ole EELISesse ega Eesti põhikaardile kantud vooluveekogu, voolusäng ei ole tuvastatav ka reljeefikaardilt, on antud juhul tegemist uue kraavi kaevamisega, mis ei ole ranna ja kalda ehituskeeluvööndis lubatud. Kuna aga rajatava kraavi näol on tegemist kaitseala tarbeks vajaliku ehitisega (see aitab kaasa Lehmalahel kui rannikulõuka ja sealse elustiku säilimisele), siis kohaldub sellele kaitseeeskirja § 18 lg 2 p 2 ehk tööd on ehituskeeluvööndis lubatud.

Tingimused

Tulenevalt Vilsandi rahvuspargist ning seal esinevatest kaitseväärtustest tuleb tööde kavandamisel ja projekti koostamisel arvestada järgmiste tingimustega:

1. kaitstavate elupaigatüüpide kahjustamine ei ole lubatud, st et tegevuse käigus ei tohi tekitada pinnasekahjustusi ning kasutada tuleb töödeks sobivaid väikese erisurvega masinaid;
2. soohiilaka elupaiga kahjustamine, sh seal masinatega sõitmine ja sinna ehitusmaterjalide või pinnase ladustamine ei ole lubatud;
3. pinnase ja materjalide ladustamine tuleb kavandada väljapoole kaitstavate elupaigatüüpide ja liikide levikuala;
4. kui töödega kaasneb raievajadus, siis tuleb arvestada, et Vilsandi rahvuspargi kaitseeeskirja § 18 lg 4 kohaselt on Vilsandi rahvuspargi piiranguvööndites raiete tegemine lubatud 1. augustist 14. märtsini;
5. Lehmalahet peab pärast ehitustöid jääma võimalikult looduslikuks. Veekogu veerežiimi ei ole lubatud muuta. Rajatis ei tohi vee väljavoolu lahest aeglustada ega kiirendada.
6. tööd peab planeerima suvisele madalveeperioodile 15.06-30.09

⁹ <https://mereinstituut.ut.ee/sites/default/files/2023-06/Rannikul%C3%B5ugaste%20seisund%20aruanne.pdf>

7. Lahenduse aluseks peab olema Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ töö nr 22059 „EELUURING LÄÄNE-SAAREMAA RANNAJÄRVEDE KUDEALADE TAASTAMISEKS. Topo-geodeetilised ja geoloogilised uuringud ning tehnilised eskiisid. LAIBU LAHE VÄLJAVOOL, LEHMALAHE VÄLJAVOOL, NIGU LAHE VÄLJAVOOL, LÄÄGI TRUUP, TÜRDU TRUUP“ ja seal toodud tingimused:
- 7.1. Lehmalahe veetaseme fikseerimine toimub ümarpalkidest ülevooluga;
 - 7.2. sāngi põhja laiuks on 2,0 m ja nõlvusteks 1:4...1:5; sāngi põhja kõrgusarv on 0,30 m abs.
 - 7.3. väljakaevatav materjal (ca 180 m³) tuleb kohe, st ilma kaldale või kaitstavale elupaigatüübile paigutamata laadida veokile ning āra vedada;
 - 7.4. tööde tegemisel tuleb kasutada väikese erisurvega tehnikat (eelistatud on roomiktehnik), mis võimalikult vähe lõhuks pinnakatet;
 - 7.5. tööala korrastamisel tuleb ala jätta looduslikule taastumisele.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Tarvo Roose

juhataja

Looduskaitse korraldamise osakond

Märt Kesküla 523 4410

mart.keskula@keskkonnaamet.ee

Meeli Kesküla 534 54246

meeli.keskula@keskkonnaamet.ee

Gunnar Raun 568 87157

gunnar.raun@keskkonnaamet.ee